

Vai trò của Phật giáo trong công tác bảo vệ môi trường, ứng phó với biến đổi khí hậu

ISSN: 2734-9195 19:10 22/09/2021

Các nhà khoa học đều khẳng định rằng những tiến bộ vĩ đại của khoa học kỹ thuật không thể ngăn chặn được bước tiến dồn dập của biến đổi khí hậu, bởi chỉ có ý thức của con người mới quyết định được việc bảo vệ môi trường, và ứng phó với biến đổi khí hậu.

Nguyễn Tiến Dũng - Bùi Thị Diệp Nga Học viện Cảnh sát Nhân dân

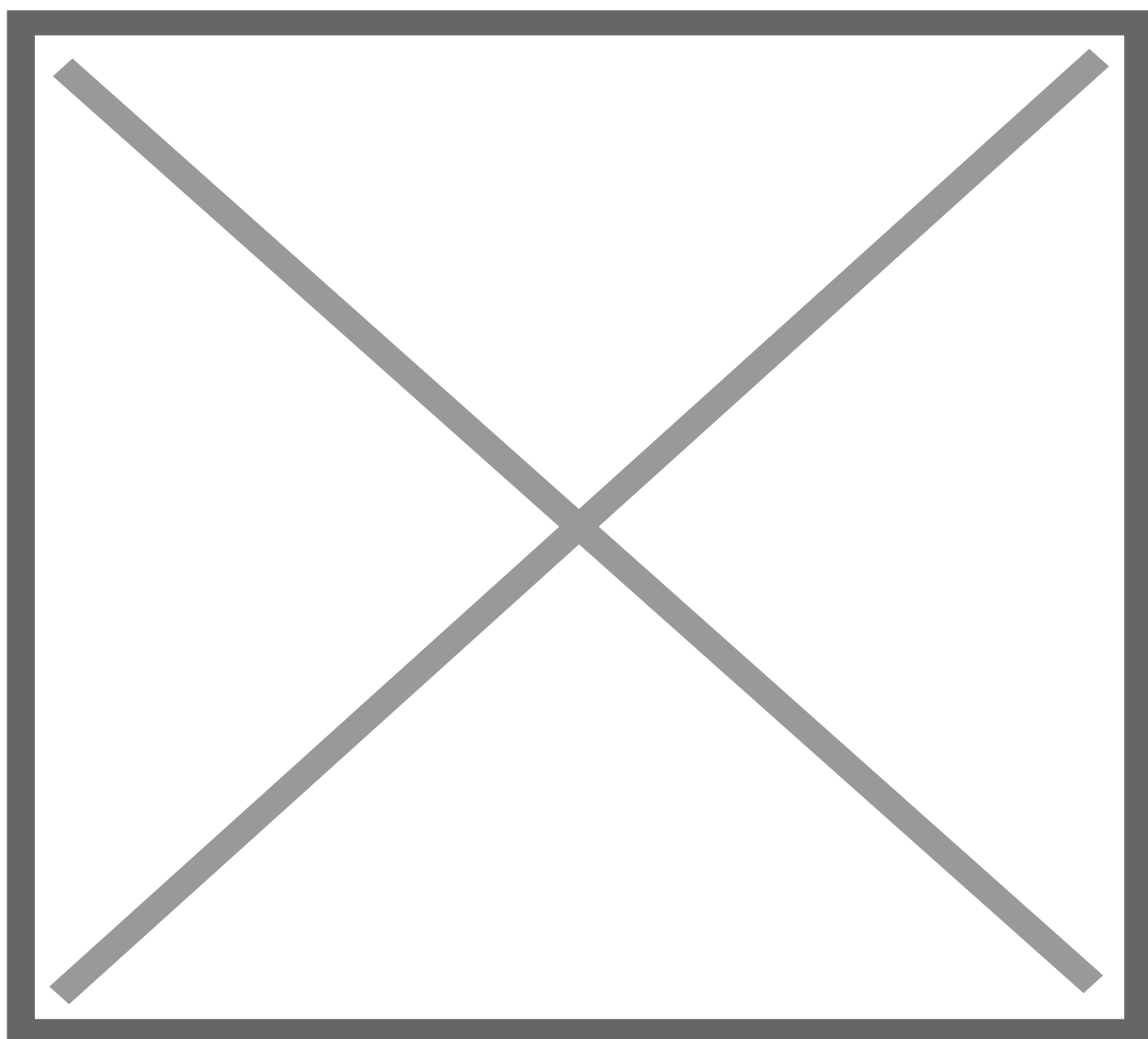
Tóm tắt:

Ngày nay, con người phải đối diện với khủng hoảng, thách thức nghiêm trọng về môi trường và biến đổi khí hậu. Hệ lụy của nó vô cùng nguy hiểm, do nạn phá hủy môi trường sống xung quanh chúng ta, làm đảo lộn cuộc sống muôn loài ở khắp nơi trên trái đất, làm tiêu tan những thành quả mà con người đã dày công xây dựng trên các mặt vật chất và tinh thần. Trong khi Nhà nước đang hoàn thiện các thể chế pháp luật về bảo vệ môi trường, việc phát huy các giá trị đạo đức tôn giáo đã góp phần quan trọng tạo nên sức mạnh tổng hợp trong công tác bảo vệ môi trường. Giải pháp cho khủng hoảng tinh thần được tìm trong niềm tin, giáo lý nhà Phật. Bài báo nhằm phân tích các quan điểm của Phật giáo về bảo vệ môi trường và những mặt tích cực mang lại từ đạo đức Phật giáo đối với công tác bảo vệ môi trường, ứng phó biến đổi khí hậu. Qua đó, cũng đề xuất các giải pháp hướng tới sự quan tâm của Nhà nước trong hoạt động Phật giáo với công tác bảo vệ môi trường, ứng phó với biến đổi khí hậu trong thời gian tới.

Từ khóa: Phật giáo, bảo vệ môi trường, biến đổi khí hậu, vai trò của Phật giáo, hoạt động xã hội, đức Phật, pháp luật,...

Quan điểm của Phật giáo về môi trường

Ngày nay, con người đang thụ hưởng những thành quả do sự tiến bộ của khoa học và công nghệ mang lại. Nó làm cho cuộc sống con người văn minh hơn, thuận tiện hơn. Nhưng con người cũng đối mặt với nhiều rủi ro hơn do Thiên tai lũ lụt, sóng thần, hạn hán, động đất, dịch bệnh hiểm nghèo HIV- AID, SARS, MERD, COVID-9; SARS-CoV-2... đã cướp đi sinh mạng của hàng triệu người trên khắp hành tinh. Đó là hệ quả của việc khai thác tài nguyên quá mức để phục vụ cho cuộc sống con người, phục vụ cho mục đích tăng trưởng, phát triển nhanh. Vấn nạn ô nhiễm môi trường đang là thách thức đối với nhân loại toàn cầu. Do đặc điểm địa lý, Việt Nam là một trong những quốc gia có ảnh hưởng nặng nề nhất của biến đổi khí hậu. Công tác bảo vệ môi trường (BVMT) không phải là nhiệm vụ của riêng ai, một tổ chức, cá nhân nào mà là trách nhiệm của các cấp, các ngành và toàn thể người dân. Các tổ chức tôn giáo cũng đã đóng góp vai trò hết sức quan trọng trong việc tuyên truyền, hướng dẫn tín đồ, người dân nâng cao ý thức bảo vệ môi trường, thực hiện nếp sống văn minh tại cơ sở tín ngưỡng, tôn giáo, đóng góp nguồn lực cả vật chất và tinh thần trong công tác bảo vệ môi trường.

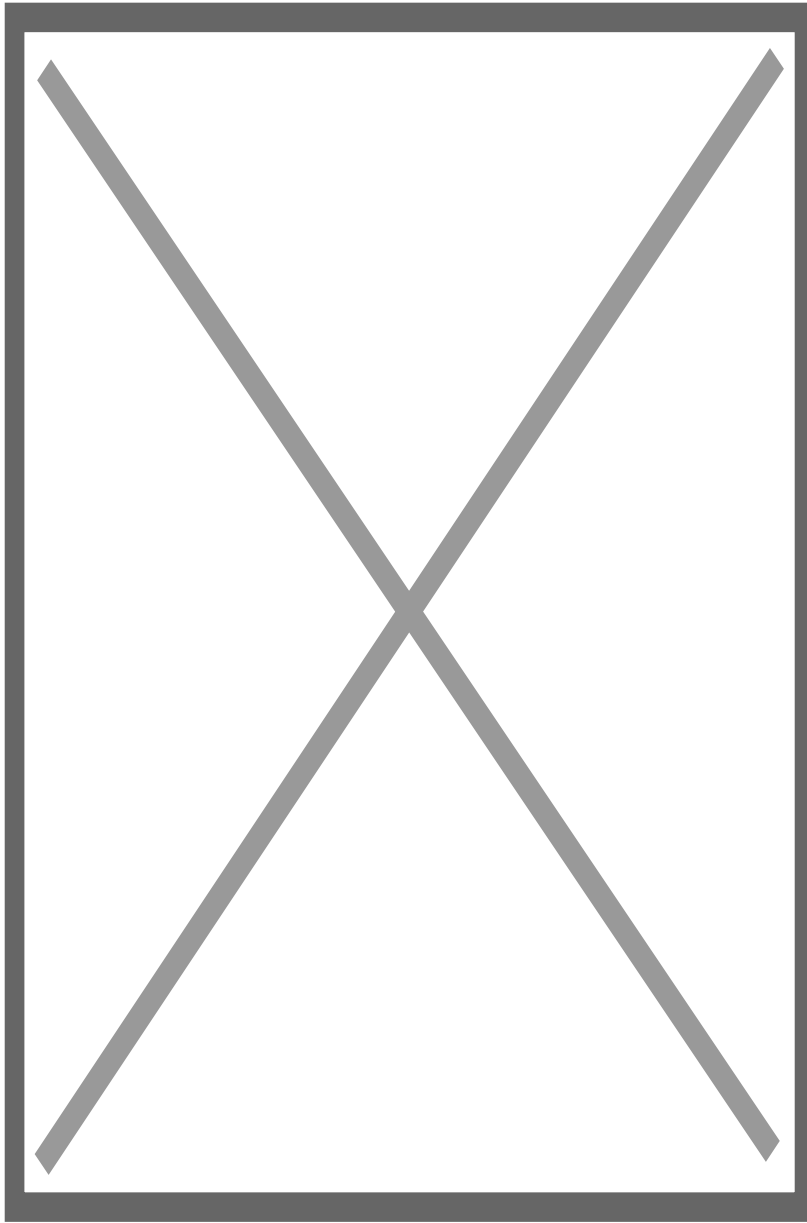

Đối với Phật giáo, việc giải quyết vấn đề môi trường cũng phải bắt đầu từ chính con người, phải sống hài hòa với thiên nhiên. Cho nên vấn đề BVMT đã được đức Phật và tăng đoàn nói đến và thực hiện từ hơn 2.500 năm trước. Bằng trí tuệ siêu phàm của bậc toàn giác, đức Phật đã nhận thức được và chỉ rõ nguyên lý vận hành của vũ trụ vạn vật qua cái nhìn của Duyên khởi: *“Cái này có thì cái kia có, cái này không thì cái kia không, cái này sinh thì cái kia sinh, cái này diệt thì cái kia diệt”*. Đây là chân lý về sự tồn vong của vũ trụ vạn vật. Con người và muôn loài trong thế giới này tồn tại hay diệt vong đều có quan hệ hữu cơ, gắn bó mật thiết với nhau, tất cả đều trong mối tương quan trùng trùng duyên khởi. Không chỉ nhận thức rõ về mối tương quan giữa con người và thế giới như vậy, mà đức Phật cùng chúng đệ tử luôn luôn thực hiện việc BVMT trong quá trình tu tập, hành đạo trên cả hai phương diện môi trường tự nhiên và môi trường xã hội.

Quan điểm Phật giáo với môi trường tự nhiên dựa trên cơ sở triết lý Duyên khởi, Phật giáo cho rằng, những hiểm họa về môi trường, biến đổi khí hậu toàn cầu, vấn nạn nghèo đói,... mà nhân loại ngày nay đang đối mặt là chính từ hậu quả của tư duy và hành động *“Tham, Sân, Si”* của con người đối với thế giới tự nhiên. Vì vậy, để bảo vệ môi trường sống trong điều kiện hiện nay, theo Phật giáo, cần phải hoạch định được phương thức giáo dục và định hướng sống *“thiện”* với tự nhiên, giúp tín đồ hình thành thói quen có ý thức tự giác cao với những hệ quả của hành vi bản thân đối với môi trường.

Quan điểm của Phật giáo với môi trường xã hội, với tinh thần bình đẳng triệt để, lòng từ bi vô lượng, đức Phật luôn răn dạy chúng đệ tử phải sống thiểu dục tri túc, thực hành hạnh ăn chay, mặc áo phấn tảo. Không được làm những việc sát sinh, trộm cắp, tà dâm, vọng ngữ... Đây là những nguyên tắc đạo đức cơ bản nhằm giữ gìn hạnh phúc gia đình và duy trì nền tảng đạo đức xã hội. Đối với chúng đệ tử xuất gia phải sống, tu tập với tinh thần lục hòa cộng trụ; đối với chúng đệ tử tại gia phải giữ gìn tốt đẹp sáu mối quan hệ trong gia đình và xã hội... đều là những hành động thiết thực để mỗi cá nhân tịnh hóa tâm hồn, nhằm BVMT xã hội, làm cho cuộc sống của nhân loại được an lạc hạnh phúc.

Phật giáo là một trong những tôn giáo đã có đóng góp to lớn cho công tác bảo vệ môi trường, từ giáo lý, giá trị đạo đức đến hoạt động thực tiễn. Quan điểm giáo dục của Phật giáo về thái độ sống bảo vệ môi sinh trong điều kiện hiện nay bắt nguồn từ học thuyết Duyên khởi và quy luật nhân quả: con người có mối liên hệ mật thiết với thiên nhiên; bảo vệ thiên nhiên, môi trường là bảo vệ sự sống của con người, của cộng đồng; nếu khai thác, sử dụng tài nguyên quá mức, phá vỡ quy luật tự nhiên thì thiên nhiên sẽ trừng phạt con người.

Thực trạng hoạt động của phật giáo trong công tác bảo vệ môi trường, ứng phó biến đổi khí hậu

Trong khi Nhà nước đang hoàn thiện các thể chế pháp luật về bảo vệ môi trường, việc phát huy các giá trị đạo đức tôn giáo đã góp phần quan trọng tạo nên sức mạnh tổng hợp trong công tác bảo vệ môi trường. Thông qua các hoạt động rao giảng giáo lý, các khóa tu, lớp bồi dưỡng, các tổ chức tôn giáo đã tuyên truyền, giáo dục tín đồ nêu cao ý thức, trách nhiệm bảo vệ môi trường. Từ giáo lý, Phật giáo đã thực hành trong thực tiễn đời sống bằng các hoạt động thiết thực như: Ban Trị sự GHPGVN tỉnh đã chỉ đạo đến tăng, ni, phật tử tuân thủ các quy định của pháp luật về bảo vệ môi trường, không sử dụng thuốc hóa học trong trồng trọt, không sử dụng chất cấm trong chăn nuôi, trồng cây tạo rừng; tiết kiệm dùng nước, tiết kiệm năng lượng, bảo vệ sự đa dạng sinh học nhằm giữ gìn sự cân bằng của hệ môi trường sinh thái. Thực hiện phân loại rác thải ở

từng hộ gia đình, cơ sở tôn giáo, tín ngưỡng, không xả rác thải bừa bãi ra môi trường, sử dụng các sản phẩm thân thiện với môi trường trong sinh hoạt hàng ngày. Với tư cách là một tôn giáo truyền thống của người Việt Nam, Phật giáo đã đóng vai trò tích cực trong việc hình thành nếp sống và ý thức tham gia bảo vệ môi trường hiện nay bằng nhiều cách, thể hiện cụ thể trên các mặt sau:

- **Một là**, lối sống giản dị, tiết kiệm, cân bằng, “*thiểu dục tri túc*” của phật tử sẽ góp phần làm giảm sức ép vào môi trường và hệ sinh thái tự nhiên.

- **Hai là**, Giáo hội Phật giáo Việt Nam đẩy mạnh công tác tuyên truyền, giáo dục phật tử nhận thức mối liên hệ mật thiết giữa con người với thế giới tự nhiên qua giáo lý duyên khởi và vô ngã, từ đó gây dựng niềm tin về một đạo đức ứng xử “*thiện*” với tự nhiên, môi trường nhằm tiến tới một thế giới chung an bình, tốt đẹp.uyên truyền giáo hóa cho tăng ni, phật tử tuân thủ các quy định của Pháp luật về bảo vệ môi trường, không sử dụng thuốc hóa học trong trồng trọt, không sử dụng chất cấm trong chăn nuôi, phải biết tôn trọng và bảo hộ sinh mệnh của muôn loài, nhằm giữ gìn sự cân bằng của hệ môi trường sinh thái. Nângcao ý thức, trách nhiệm bảo vệ môi trường, không xả rác thải bừa bãi ra môi trường, hạn chế sử dụng túi ni lông, mà sử dụng các loại túi thân thiện với môi trường trong sinh hoạt hàng ngày.

- **Ba là**, Phật giáo có truyền thống quan tâm bảo vệ môi trường, đặc biệt là chú trọng kiến tạo những không gian xanh, thanh tịnh ở những nơi thờ tự. Chính cảnh quan thanh lịch, “*non nước hữu tình*” của các tự viện đang trở thành khu văn hóa tâm linh góp phần tích cực gắn kết con người với môi trường tự nhiên, nâng cao ý thức bảo vệ môi trường...

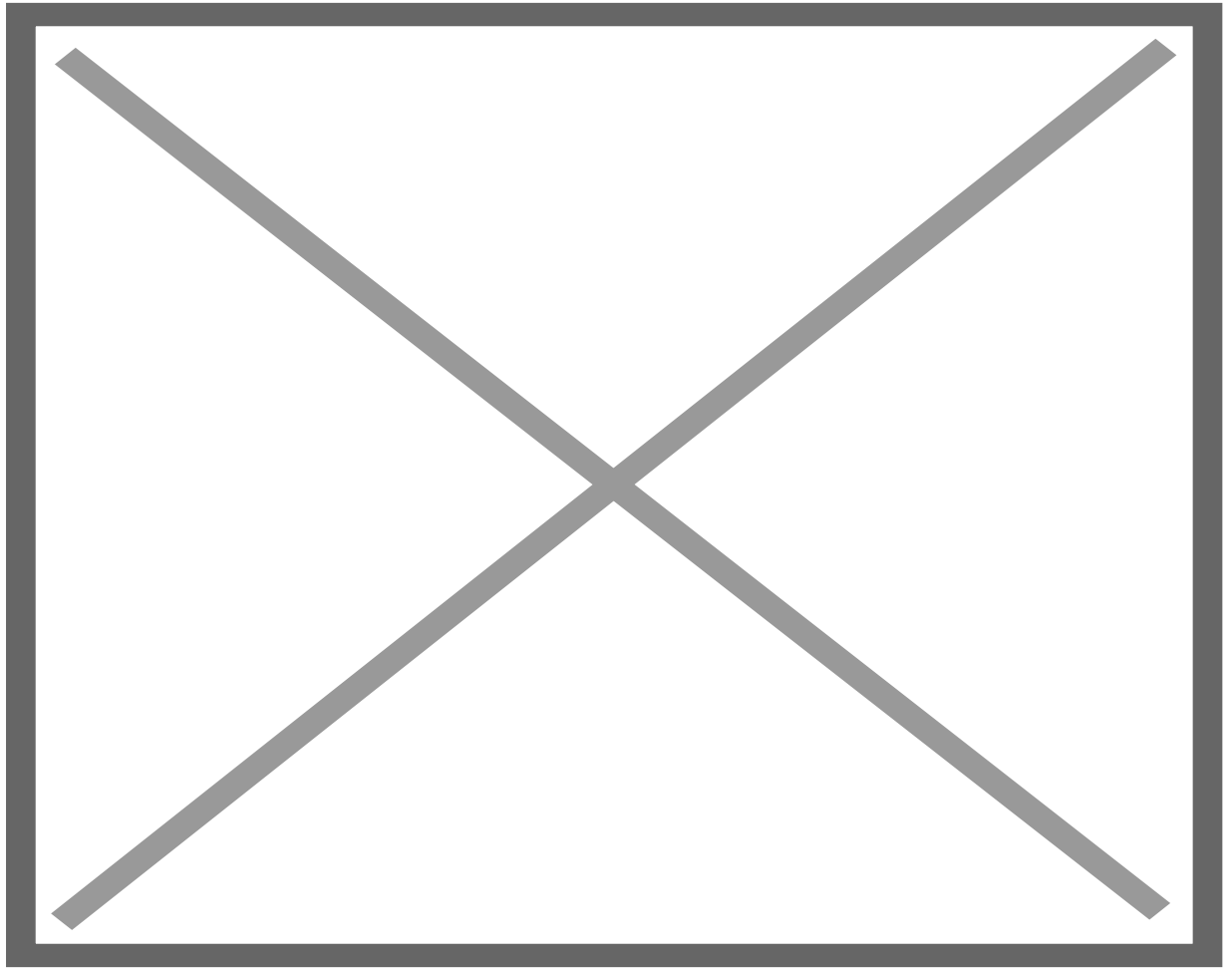
Đối với môi trường xã hội, tăng, ni trụ trì các tự viện tích cực lao động sản xuất trên cơ sở đất đai vốn có của chùa nhằm tự cung cấp cho cuộc sống tu hành của bản thân. Trùng tu xây dựng chùa chiền khang trang để ổn định cơ sở vật chất, làm nơi quy hướng cho tín đồ phật tử. Thành lập các đạo tràng hướng dẫn nhân dân - phật tử tu tập, trao truyền Ngũ giới, Bát quan trai giới cho hàng phật tử tại gia nhằm giữ gìn hạnh phúc gia đình, bảo vệ nền tảng đạo đức xã hội.

Tổ chức các khóa tu định kỳ cho tầng lớp thanh - thiếu niên con em các gia đình phật tử, nhằm giáo dục cho giới trẻ biết tôn trọng giữ gìn đạo đức truyền thống, thực hành nếp sống lành mạnh. Giảng dạy kỹ năng sống, ý thức bảo vệ môi trường để mọi người biết yêu thương, san sẻ trách nhiệm với cộng đồng xã hội.

Trong những năm qua, tăng, ni, phật tử thành viên Giáo hội Phật giáo Việt Nam luôn tích cực hưởng ứng các phong trào bảo vệ an ninh trật tự, bài trừ các tệ nạn xã hội, thực hiện nếp sống văn minh trong việc cưới - việc tang tại các cộng đồng dân cư do Ủy ban MTTQ các cấp phát động. Tổ chức các hoạt động nhân

đạo như xây dựng nhà tình nghĩa, mở các phòng khám chữa bệnh miễn phí, lớp học tình thương, ủng hộ quỹ đền ơn đáp nghĩa, quỹ vì người nghèo, cứu trợ đồng bào các vùng bị lũ lụt, hạn hán, giúp đỡ người già cô đơn, trẻ em không nơi nương tựa... nhằm thiết thực thể hiện tinh thần từ bi cứu khổ của đạo Phật, góp phần mang lại sự an lạc cho xã hội.

Dựa trên cơ sở tinh hoa của Phật giáo nhập thế, truyền thống đồng hành cùng dân tộc, tăng, ni và phật tử Giáo hội Phật giáo Việt Nam đã luôn tích cực trong lĩnh vực bảo vệ môi trường, ứng phó với biến đổi khí hậu. Nhất là sau khi Giáo hội tham gia ký kết cùng các Tôn giáo và Bộ Tài nguyên và Môi trường, Ủy ban Trung ương Mặt trận Tổ quốc Việt Nam về công tác bảo vệ môi trường, ứng phó với biến đổi khí hậu. Hòa thượng Chủ tịch Hội đồng Trị sự – Giáo hội Phật giáo Việt Nam đã tham gia làm Thành viên Ban chỉ đạo Chương trình phát huy vai trò của các Tôn giáo tham gia bảo vệ môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu ở cấp Trung ương. Trong phương hướng hoạt động phật sự, chương trình mục tiêu nhiệm vụ của Giáo hội Phật giáo Việt Nam có ghi rõ là: *“Phát huy tinh thần từ bi, kêu gọi tăng, ni, phật tử tích cực trong công tác từ thiện xã hội. Bên cạnh việc cứu trợ đồng bào bị ảnh hưởng do thiên tai, nghèo đói, công tác từ thiện xã hội tập trung xây dựng các công trình phúc lợi, nhà tình nghĩa, bảo hiểm y tế xã hội... và tập trung vào lĩnh vực bảo vệ môi trường, ứng phó biến đổi khí hậu, văn hóa tham gia giao thông, giáo dục, y tế xây dựng các cơ sở khám chữa bệnh, cơ sở giáo dục mầm non”*.

Một số giải pháp hướng đến vai trò của nhà nước, doanh nghiệp chung tay với tổ chức Phật giáo nhằm nâng cao hiệu quả công tác bảo vệ môi trường, ứng phó với biến đổi khí hậu

Các nhà khoa học đều khẳng định rằng những tiến bộ vĩ đại của khoa học kỹ thuật không thể ngăn chặn được bước tiến dồn dập của biến đổi khí hậu, bởi chỉ có ý thức của con người mới quyết định được việc bảo vệ môi trường, và ứng phó với biến đổi khí hậu. Do đó, hơn lúc nào hết, các giải pháp cho vấn đề khủng hoảng môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu được tìm trong niềm tin, giáo lý của các tôn giáo, trong đó có giáo lý Phật giáo. Để thực hiện hiệu quả công tác Phật giáo ứng dụng trong hoạt động bảo vệ môi trường cần hơn nữa sự quan tâm chung tay của chính phủ, doanh nghiệp, cá nhân theo những giải pháp cơ bản sau:

Một là, Nhà nước sớm hoàn thiện các quy định của pháp luật về bảo vệ môi trường, trong đó có các chính sách hỗ trợ, động viên, khen thưởng kịp thời các hành động, việc làm tiêu biểu trong công tác bảo vệ môi trường. Trong bối cảnh, các quy định về ứng phó biến đổi khí hậu (BĐKH) trong Luật BVMT năm

2014 cần sửa đổi sao cho phù hợp, thống nhất, đồng bộ với các quy định và thiết chế tổ chức tương tự trong Luật Tài nguyên, môi trường biển và hải đảo năm 2015; Luật Phòng, chống thiên tai năm 2013, đồng thời phù hợp với các điều ước quốc tế có liên quan mà nước ta đã tham gia.

Hai là, các cấp, các ngành tăng cường công tác thông tin, tuyên truyền thường xuyên nhằm nâng cao nhận thức về tầm quan trọng, ý nghĩa của bảo vệ môi trường, nâng cao ý thức, trách nhiệm của người dân đối với công tác bảo vệ môi trường. Tăng cường công tác phối hợp trong việc đẩy mạnh tuyên truyền, vận động, nâng cao năng lực bảo vệ môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu cho đội ngũ cán bộ Mặt trận, nhất là cán bộ làm công tác tôn giáo của Mặt trận và cộng đồng dân cư vùng tôn giáo.

Ba là, Nhà nước hỗ trợ cho các hoạt động cầu phật giáo về công tác truyền thông, phát huy vai trò các phật tử tham gia có hiệu quả hơn nữa cùng với các cấp, các ngành trong công tác bảo vệ môi trường, ứng phó với biến đổi khí hậu. Chúng ta biết hiện nay thông tin, truyền thông về tôn giáo, dân tộc đóng vai trò quan trọng trong việc phòng, chống những thế lực thù địch lợi dụng các vấn đề dân tộc, tôn giáo để hoạt động trái pháp luật, kích động chia rẽ nhân dân, dân tộc, làm mất an ninh trật tự và an ninh quốc gia. Trong đó, có an ninh về môi trường, do đó người làm công tác thông tin, truyền thông phải được trang bị đầy đủ kiến thức, hiểu biết cơ bản về tôn giáo, tránh sai sót, tạo cơ cho các thế lực thù địch lợi dụng. Đồng thời, các cơ quan báo chí cần có chuyên mục về tôn giáo, để cộng đồng hiểu hơn về những giá trị cũng như đóng góp của các tổ chức tôn giáo.

Bốn là, Mặt trận Tổ quốc và các ngành liên quan tiến hành sơ, tổng kết các chương trình phối hợp với các tổ chức tôn giáo trong công tác bảo vệ môi trường, ứng phó với biến đổi khí hậu để có cơ sở đánh giá kết quả đạt được, những tồn tại, hạn chế và nhân rộng các mô hình tiêu biểu. Xây dựng các mô hình điểm về bảo vệ môi trường, ứng phó với biến đổi khí hậu trong khu dân cư vùng đồng bào tôn giáo. Các tổ chức tôn giáo chủ động nhân rộng các mô hình điểm trong các khu dân cư, nhà chùa; hàng năm mỗi tổ chức tôn giáo xây dựng mới từ 02 mô hình điểm trở lên, đồng thời duy trì, nhân rộng các mô hình điểm đã được xây dựng trước đó, đảm bảo các mô hình hoạt động hiệu quả, thu hút được các phật tử tự nguyện tham gia.

Năm là, Cơ quan, tổ chức doanh nghiệp phối hợp các tổ chức tôn giáo cần duy trì thường xuyên quỹ khuyến góp cho hoạt động bảo vệ môi trường, không chỉ trong các dịp lễ, các sự kiện mà cần lồng ghép vào việc thực hiện các phong trào thi đua yêu nước ở địa phương; xây dựng các mô hình phù hợp với từng

tôn giáo và từng địa bàn dân cư. Cơ quan, tổ chức doanh nghiệp cần phối hợp với các tổ chức tôn giáo thực hiện các phong trào thi đua yêu nước, phát triển kinh tế, xã hội, giảm nghèo bền vững. Đẩy mạnh các hoạt động thiết thực, cách làm hay, sáng tạo trong tham gia bảo vệ môi trường, ứng phó với biến đổi khí hậu; đảm bảo an ninh trật tự trên địa bàn.

Trên thực tế, các giải pháp bảo vệ môi trường đã được tìm thấy từ trong giáo lý của Phật giáo như là một giải pháp hữu hiệu có thể bảo vệ, gìn giữ và trả lại vẻ đẹp tự nhiên của mẹ Trái đất. Đức Phật là bậc Đạo sư đại giác ngộ, Ngài đem đến cho nhân loại thông điệp về hòa bình, sự hòa hợp giữa con người với vũ trụ, môi trường tự nhiên và môi trường xã hội.

Nguyễn Tiến Dũng - Bùi Thị Diệp Nga Học viện Cảnh sát Nhân dân Tạp chí Nghiên cứu Phật học Số tháng 9/2021 -----

TÀI LIỆU THAM KHẢO:

1. Nguyễn Duy Quý (2006), *Đạo đức xã hội ở nước ta hiện nay: vấn đề và giải pháp*, Nxb. Chính trị Quốc gia, Hà Nội. 2. Nhiều tác giả (2005), *Phật giáo trong thời đại chúng ta*, Nxb. Tôn giáo: 154 3. Nhiều tác giả (2005), *Phật giáo trong thời đại chúng ta*, sách đã dẫn: 155 4. Giáo hội Phật giáo Việt Nam (2012), *Kỷ yếu Hội thảo khoa học Giáo dục Phật giáo: định hướng và phát triển*: 301. 5. Ngân Tuyến, “Bảo vệ đất nông nghiệp vì an ninh lương thực”, *Báo An ninh Thủ đô*, ngày 26/3/2008: 3. 6. Doãn Chính (1997), *Tư tưởng giải thoát trong triết học Ấn Độ*, Nxb. Chính trị Quốc gia, Hà Nội 7. Thích Nguyên Hiệp (2010), *Trích từ Padmasiri de Silva*: 15. 8. Thích Nguyên Hiệp (2010), *Trích từ Kinh Từ Bi*, bản dịch của Thích Nhất Hạnh. 9. Thích Phổ Tuệ (2011), *Thông điệp Phật đản 2011*, <http://www.thichchanquang.com/news/Thong-c491iep-Phat-c491an-cua-Phap-chu-dien-van-cuaHT-chu-tich-Hc490TS.aspx> 10. Thích Trí Quảng (2011), *Phật giáo và môi trường sinh thái*, <http://www.sangdaotrongdoi.vn/story/phet-giao-va-moi-truong-sinh-thai-thich-tri-quang> 11. Lê Văn Tâm (1995), *Đạo Phật đối với vấn đề phát triển lâu bền và bảo vệ môi trường*, <http://daitangkinhvietnam.org/phet-giao-va-doi-song/nep-song-dao/1188-dao-phet-doi-voi-vande-phet-trien-lau-ben-va-bao-ve-moi-truong-.html> 12. Lê Văn Tâm (1995), *Đạo Phật đối với vấn đề phát triển lâu bền và bảo vệ môi trường*, tài liệu đã dẫn 13. Nhiều tác giả (2005), *Phật giáo trong thời đại chúng ta*, Nxb. Tôn giáo, Hà Nội. 14. Thích Nguyên Hiệp (2010), *Trích từ Padmasiri de Silva*. 15. Thích Nguyên Hiệp (2010), *Trích từ Kinh Từ Bi*, bản dịch của Thích Nhất Hạnh.

CÁC BÀI CÙNG CHỦ ĐỀ: <http://tapchinghiencuuphathoc.vn/giao-hoi-phet-giao-viet-nam-phet-trien-ben-vung-moi-truong-sinh-thai-tai-viet-nam.html>
<http://tapchinghiencuuphathoc.vn/phet-giao-tham-gia-bao-ve-moi-truong-ung-pho-voi-bien-doi-khi-hau.html> <http://tapchinghiencuuphathoc.vn/mua-xuan->

[phat-giao-va-van-de-bao-ve-moi-truong.html](#)

<http://tapchinghiencuuphathoc.vn/bao-ve-moi-truong-la-bao-ve-cuoc-song-con-nguoi.html> <http://tapchinghiencuuphathoc.vn/le-xuan-dau-nam-noi-den-thien-nhien-va-moi-truong.html>